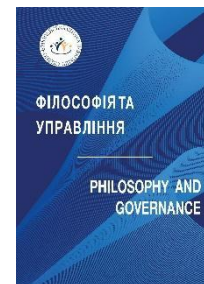

e-ISSN 3041-248X

Філософія та управління

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

Самосвідомість та самореалізація особистості

Ореста І. Лопуга ¹ * ● Людмила В. Северин-Мрачковська ²

¹ Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (Україна). Доцент кафедри культурології, канд. філос. наук, доцент.

² Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна). Доцент кафедри соціології, канд. філос. наук, доцент.

* Автор-кореспондент, e-mail: lopugaoui@ukr.net

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3041-248X/2025.6.08](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.6.08)

Авторське право

© 2025 авторів

Цей твір
ліцензовано на
умовах Ліцензії
Creative Commons
«Із Зазначенням
Авторства –
Некомерційна 4.0
Міжнародна»
(CC BY-NC 4.0).

У сучасних соціокультурних умовах проблема самосвідомості та самореалізації особистості набуває особливої актуальності. Динамічні трансформації в усіх сферах суспільного життя зумовлюють необхідність переосмислення внутрішнього світу людини як основи її особистісного зростання. Формування здатності до самопізнання, рефлексії та внутрішнього вибору стає ключовим чинником гармонійного розвитку індивіда, зокрема у молодіжному середовищі, де ідентичність і життєва стратегія перебувають на етапі становлення. Метою дослідження є виявлення взаємозв'язку між рівнем розвитку самосвідомості особистості та її здатністю до самореалізації у соціальному та професійному контекстах. У межах роботи здійснено теоретичний аналіз наукових джерел з філософії, психології та педагогіки, а також проведено емпіричне дослідження за участю студентської молоді як соціально активної групи, схильної до пошуку власного «Я». У процесі дослідження встановлено, що високий рівень самосвідомості безпосередньо корелює з наявністю чітких життєвих цілей, відповідальним ставленням до власного розвитку та здатністю до прийняття автономних рішень. Натомість недостатній рівень рефлексивності та внутрішньої самодетермінації знижує ефективність особистісної реалізації, сприяючи адаптивним, а не творчим формам самовираження. Результати свідчать про необхідність цілеспрямованої підтримки розвитку самосвідомості в освітньому середовищі, зокрема через впровадження інтерактивних методик, що стимулюють рефлексію, критичне мислення та емоційний інтелект. Показано, що саме цілісний підхід до формування особистості дозволяє створити передумови для її повноцінної самореалізації в умовах сучасного суспільства. У висновках наголошено, що самосвідомість виступає не лише основою внутрішнього розвитку, але й чинником соціальної активності та відповідальності. Самореалізація розглядається як процес розкриття потенціалу через усвідомлену участь у суспільному житті. Отже, подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку психолого-педагогічних умов, які б забезпечували інтеграцію самопізнання та активного особистісного становлення в освітньому та соціокультурному просторах.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

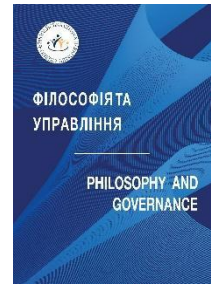
особистість, духовна культура, культурні цінності, культурні традиції, національна самосвідомість, самореалізація, ідентичність, рефлексія.

e-ISSN 3041-248X

Philosophy and Governance

<https://www.eu-scientists.com/index.php/fag>

Self-Awareness and Self-Realization of the Individual

Oresta Lopuha ^{1*} ● Liudmyla Severyn-Mrachkovska ²

¹ Odessa I. I. Mechnikov National University (Ukraine). Associate Professor at the Department of Cultural Studies, PhD in Philosophy, Associate Professor.

² Kyiv National Economic University by Vadym Hetman (Ukraine). Associate Professor at the Department of Sociology, PhD in Philosophy, Associate Professor.

* Corresponding Author, e-mail: lopugaoi@ukr.net

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3041-248X/2025.6.08](https://doi.org/10.70651/3041-248X/2025.6.08)

Copyright © 2025
by authors

This is an open
access journal and
all published
articles are licensed
under a Creative
Commons
Attribution—
NonCommercial 4.0
International
(CC BY-NC 4.0)

In the modern sociocultural context, the issues of self-awareness and self-realization of the individual have become especially relevant. Dynamic transformations in all spheres of social life necessitate a rethinking of the inner world of the human being as the foundation for personal growth. The development of the ability for self-knowledge, reflection, and internal choice becomes a key factor in the harmonious development of the individual, particularly among youth, where identity and life strategy are still in the process of formation. This study aims to identify the relationship between the level of personal self-awareness and the individual's capacity for self-realization in social and professional contexts. The research includes a theoretical analysis of academic sources in philosophy, psychology, and pedagogy, as well as an empirical study involving university students as a socially active group inclined to seek their own identity. The study found that a high level of self-awareness directly correlates with the presence of clear life goals, a responsible attitude toward personal development, and the ability to make autonomous decisions. Conversely, a low level of reflexivity and internal self-determination reduces the effectiveness of personal realization, fostering adaptive rather than creative forms of self-expression. The results indicate the need for purposeful support in developing self-awareness within educational environments, particularly through the implementation of interactive methods that stimulate reflection, critical thinking, and emotional intelligence. It is demonstrated that a holistic approach to personality development fosters the necessary conditions for achieving full self-realization in contemporary society. The conclusions emphasize that self-awareness serves not only as a foundation for inner development but also as a factor of social activity and responsibility. Self-realization is understood as the process of unlocking one's potential through conscious participation in social life. Therefore, further research should focus on developing psychological and pedagogical conditions that ensure the integration of self-knowledge and active personal development in both educational and sociocultural spaces.

KEYWORDS

personality, spiritual culture, cultural values, cultural traditions, national identity, self-realization, identity, reflection.

1. Вступ

Самосвідомість особистості є феноменом надзвичайної складності, що постає як вища форма рефлексивної інтроспекції суб'єкта, котра реалізується в контексті його онтологічної автономії та ментальної інтегрованості. Цей процес передбачає не лише елементарне усвідомлення себе як онтологічно відособленого суб'єкта, але й цілісне охоплення внутрішнього змісту екзистенційного досвіду, який кристалізується в актах самопізнання, самоідентифікації та самоконституції [2]. Відповідно, самосвідомість не зводиться до простого психічного акту - вона є гносеологічною та аксіологічною платформою, на якій формуються фундаментальні принципи особистісного буття.

Самореалізація, як парадигма особистісного становлення, не є лінійним процесом адаптації до соціокультурних конструктів, а радше проявом глибинної телеології суб'єкта, спрямованої на максимальну актуалізацію потенцій есенційної природи індивіда. У цьому контексті вона функціонує як динамічна траєкторія самотрансценденції, що перетинає межі зовнішніх детермінацій, трансформуючи суб'єкта в інтегральний центр креативної та трансцендентної діяльності [17]. Водночас самореалізація є актом постійної реконфігурації смисложиттєвих орієнтирів, в яких автономія волі зливається з онтологічною відкритістю до буття Іншого.

Кореляція між самосвідомістю та самореалізацією розгортається як діалектична взаємодія двох рівнів суб'єктивної реальності: іманентного самоспоглядання та трансцендентного прагнення до самоактуалізації. Така інтеграція передбачає наявність складного психоемоційного апарату, здатного до метарефлексії, інтерсуб'єктного аналізу та екзистенційної герменевтики. Особистість, що здійснює автентичну самореалізацію, завжди спирається на глибоко усвідомлену систему цінностей, які кодифікують її світоглядну парадигму, дозволяючи водночас долати редукціоністські обмеження зовнішнього соціуму. Відповідно, концепт самореалізації в контексті самосвідомості постає не як емпіричний артефакт адаптивного функціонування особистості, а як метафізичне зусилля суб'єкта до онтологічного самоперевершення. Це зусилля невід'ємно пов'язане з постійним оновленням внутрішньої картини світу, де межа між «Я» та «не-Я» стає рухомою й відносною. Тому, самосвідомість є не лише передумовою, але й модусом самореалізації, що реалізується у формі глибинного діалогу з власною екзистенцією, буттєвою напругою між потенційним і дійсним, між необхідністю й свободою.

2. Огляд літературних джерел

У науковому дискурсі проблематика самосвідомості та самореалізації особистості розглядається крізь призму різноманітних філософських, психологічних та соціокультурних парадигм. У працях дослідників, зокрема Г. Антонопулу [2], К. Пікоук [17] та А. Р. Шульц [20], самосвідомість трактується як фундаментальна передумова суб'єктності, що зумовлює можливість автономної дії та моральної відповідальності. Концепція «визнання» як умови формування самосвідомості, а також бачення самості як проекту свободи, що перебуває у стані постійної самотрансценденції, стали методологічними підґрунтями для сучасного аналізу особистості в її саморозгортанні. У психологічному контексті ключову роль відіграють дослідження К. Прайс Мейсон [18], А. С. Ватерман [21] та В. К. Комптон [4], які репрезентують гуманістичний напрям. К. Прайс Мейсон визначає самореалізацію як результат самосвідомості та самоактуалізації, наголошуючи на важливості автентичного лідерства. А. С. Ватерман розглядає самореалізацію як процес досягнення якості життя та благополуччя. В. К. Комптон деконструє міфи про Маслоу, пропонуючи глибше розуміння гуманістичної психології.

Окремої уваги заслуговує сучасна міждисциплінарна література, яка поєднує нейронаукові підходи з феноменологічними та герменевтичними моделями. Дослідники, зокрема А. Джіананті [8], В. Афанасенко [1] та С. Гордон [9], акцентують увагу на нейропластичності, міжособистісній взаємодії та ролі особистості в цифрову епоху. Вони підкреслюють важливість емоційного інтелекту, когнітивного самопізнання та продуктивного самоздійснення.

У культурологічному та соціологічному дискурсі значний внесок внесли С. Сакоркар [19], Р. Бісселл та В. Колхаткар [3], К. Дж. Казанджан [13], Х. А. Гані та Н. Ахмад [7], а також І. А. Марпаунг [15]. Вони розглядають самореалізацію в контексті множинної ідентичності,

фрагментарності досвіду та соціокультурних особливостей молоді, підкреслюючи значення самосвідомості як передумови успішної соціальної, духовної та професійної реалізації. Таким чином, літературний корпус, присвячений цій темі, є глибоко стратифікованим і багатовимірним, що вимагає комплементарного підходу до аналізу.

3. Постановка завдання

Метою дослідження є виявлення особливостей взаємозв'язку між самосвідомістю та самореалізацією особистості в процесі її розвитку.

4. Методи та матеріали

У процесі конституювання науково-методологічної парадигми аналізу самосвідомості та самореалізації особистості апіорі відкинуто редукціоністські й емпірично детерміновані підходи, натомість обґрунтовано інтеграцію герменевтичної інтенціональності та феноменологічного апіоризму. Така методологічна диспозиція дає змогу розглядати суб'єктивність не як похідну від зовнішніх детермінант, а як самототожну структуру, що самогенерується через акти свідомісної рефлексії. Особистість трактується як автономний ноуменальний субстрат, чия внутрішня форма самопереживання не піддається тривіальній об'єктивації. Концепт самореалізації набуває в цьому контексті метафізичного звучання, оскільки індивід реалізується не стільки через утилітарно-прагматичну діяльність, скільки через гносеологічну артикуляцію власної буттєвості. Методологічно доцільним постає залучення парадигм постструктуралізму й екзистенційного персоналізму для аналітичного розгортання проблеми автентичного самовизначення у плюралістичному дискурсі. Самореалізація розуміється як процес континуального самоперевищення, в якому онтологічна завершеність постає як асимптотичний горизонт, а не досяжний етап.

Варто підкреслити, що аналітична рамка побудована на засадах трансцендентального синтезу інтенцій та рефлексій, де особистість функціонує як автопоетичний агент власної екзистенційної телеології. У цьому світлі самосвідомість не лише виконує функцію когнітивного модулювання реальності, але й стає джерелом онтологічної валідності суб'єктивного досвіду. Матеріал дослідження ґрунтується на абстрактно-рефлексивному аналізі смислових структур, що конституюють особистісну ідентичність у межах неперервного становлення.

5. Результати та обговорення

У сучасному дискурсі філософсько-антропологічного та психологічного знання питання онтогенезу самосвідомості та потенційної самореалізації особистості набуває дедалі більшої епістемологічної значущості, оскільки виявляє глибинні механізми інтроспекції, інтенціональності та автоактуалізації суб'єкта. В умовах трансгресивного постмодерного соціокультурного поля, де ідентичність зазнає флуктуацій, самосвідомість постає не як статика, а як динамічна феноменологічна структура, що постійно рефлексує власні межі та потенції. Термінологічно й концептуально самосвідомість варто трактувати не лише як рефлексивну інстанцію «Я», а як поліструктурну конфігурацію, котра акумулює когнітивні, афективні та аксіологічні компоненти [20]. Відповідно, вона стає передумовою і, водночас, наслідком екзистенційного пошуку індивіда, що прагне не просто функціонального включення у соціум, а сутнісного самовиявлення через екзистенційну реалізацію свого онтологічного потенціалу (Фромм, Ясперс) [6; 12].

Самореалізація як інтегральна ціль особистісного буття не є редукованою до прагматичної успішності чи гедоністичного задоволення, а радше виявляється в постійній трансценденції - русі поза межі наявного до ціннісно значущого та онтологічно автентичного (Маслоу, Франкл) [5; 16]. Слідом за Гегелем, котрий тлумачив дух як самопізнання в розвитку, варто зауважити, що лише через діалектику внутрішніх суперечностей особистість може досягти стадії справжньої самореалізації, коли неусвідомлене інтегрується в сферу свідомого (Гегель) [10]. Відповідно, синергія самосвідомості та самореалізації формує не лише внутрішню цілісність індивіда, а й його здатність до продуктивного входження в культурно-цивілізаційний простір,

де особистість постає не як об'єкт соціального конструювання, а як суб'єкт власного становлення - суб'єкт, що творить себе в акті постійного переозначення свого буття.

Виходячи з вище відзначеного, проблематика самосвідомості та самореалізації особистості посідає чільне місце у контексті сучасного гуманітарного дискурсу, зокрема в межах філософської антропології, психології особистості та аксіології [1]. Такі феномени є не лише теоретичними конструкціями, а й визначальними чинниками формування суб'єкта як повноцінного носія цінностей, смислів і практичних дій. Самосвідомість, як внутрішній механізм рефлексії особистості, становить підґрунтя для формування цілісного «Я»-образу, який, у свою чергу, є необхідною умовою цілеспрямованої діяльності й особистісного вибору. Без сформованої здатності до самопізнання, самооцінювання та самовизначення неможливе ні вільне волевиявлення, ні осмислене буття. У свою чергу, самореалізація постає як динамічний вияв самосвідомості у площині практики - як поступове втілення внутрішнього потенціалу в умовах конкретного соціального, культурного й екзистенційного середовища. Її глибинна природа виявляється у здатності особистості долати зовнішні та внутрішні обмеження, спрямовуючи зусилля на творення сенсового простору власного життя. Відтак табл. 1, розроблена нами, виконує не лише систематизувальну функцію, але й репрезентує взаємозв'язок двох фундаментальних особистісних категорій - як у теоретичному вимірі, так і в контексті їх емпіричного наповнення.

Таблиця 1. Співвідношення понять «самосвідомість» і «самореалізація» у структурі особистості

Категорія	Самосвідомість	Самореалізація	Категорія
Філософсько-онтологічний аспект	Усвідомлення суб'єктом власного існування, унікальності та автономності як духовно-моральної істоти	Розкриття потенцій особистості в контексті її онтологічного призначення, прагнення до вищого сенсу буття	Філософсько-онтологічний аспект
Психологічна природа	Внутрішнє «Я», рефлексія, самооцінка, внутрішній діалог	Процес реалізації внутрішнього потенціалу в діяльності, творчості, комунікації	Психологічна природа
Структурні компоненти	Самопізнання, самооцінювання, самовизначення, самоприйняття	Цілепокладання, мотивація, активність, самоконтроль, досягнення	Структурні компоненти
Соціокультурний вимір	Визначається кризь призму соціального досвіду, норм, цінностей	Проявляється через участь у суспільно значущій діяльності, культурній творчості	Соціокультурний вимір
Аксиологічна функція	Виявлення ціннісних орієнтирів, осмислення моральних засад особистісного буття	Втілення цінностей через дію, перетворення зовнішнього світу відповідно до внутрішніх переконань	Аксиологічна функція
Динаміка розвитку	Еволюціонує від несвідомих форм до рефлексивного самопізнання	Від первинної потреби у визнанні до високих форм творчої, духовної чи професійної реалізації	Динаміка розвитку
Взаємозв'язок	Є основою для побудови внутрішньої картини світу, що мотивує до дії	Є практичним виявом досягнутої самосвідомості у соціальній та особистісній площині	Взаємозв'язок

Джерело: розроблено автором за даними, наведеними у [5; 6; 10; 12; 16; 20].

На нашу думку, у контексті сучасного філософсько-культурологічного дискурсу проблема самосвідомості та самореалізації особистості набуває особливої аксіологічної ваги, зумовленої трансформаційними зсувами у парадигмі духовної культури. Особистість як онтологічна й водночас соціокультурна категорія постає не лише як результат генетико-соціального детермінізму, а як активний суб'єкт культурної творчості, що здатен рефлексувати над власною

ідентичністю у світоглядно-гносеологічному вимірі. Самосвідомість у цьому контексті виступає не як ізольований психічний феномен, а як поліструктурне утворення, що формується під впливом поліфонії культурних наративів, історико-національних ментальних конструктів та габітусів. Особливо важливим чинником у цьому процесі виступає феномен історичної та колективної пам'яті, яка є одним із механізмів формування особистісної ідентичності. Як зазначає Є. О. Яценко, пам'ять постає не лише як індивідуальний ментальний акт, а як соціокультурне явище, що репрезентує загальний досвід, пережитий людьми спільно, і визначає ціннісно-сміслові орієнтири особистості в просторі культури [11].

Самореалізація особистості репрезентує собою процес інтегративного становлення індивіда у площині ціннісно-сміслового поля культури, де визначальну роль відіграють інтеріоризовані культурні цінності та традиції, трансмісія яких відбувається через інституціоналізовані форми соціалізації [18]. Універсум культурних традицій, інкорпорований у структуру суб'єктивного досвіду, стає каталізатором самототожності, що уможливлює автохтонну реалізацію екзистенційного потенціалу особистості. Тут вкрай важливою є герменевтика символічного капіталу національної культури, яка, через механізми аксіологічної рецепції, впливає на формування глибинних шарів національної самосвідомості. Приміром, національна самосвідомість, функціонуючи як інтегративна матриця колективної ідентичності, конститує духовну вертикаль особистості, орієнтуючи її на нормативно-культурні взірці, притаманні певному етнокультурному середовищу [21]. У цьому сенсі духовна культура постає як метасистема, що забезпечує трансцендентальне підґрунтя для особистісної автентичності, її культурної інкорпорації та антропологічної самореалізації [8]. Саме через діалог з культурним спадком, особистість долає фрагментацію соціальної реальності, знаходячи у площині національного космосу власну екзистенційну місію. Тому, проблема самосвідомості та самореалізації особистості не може бути редукована до психолого-поведінкових моделей чи емпіричних схем розвитку. Йдеться про складну синергію духовних, культурних, історичних і ментальних детермінант, що через призму особистісного досвіду формують унікальну онтологічну траєкторію індивіда. Лише в умовах цілісного культурного простору, де панують гармонійні взаємозв'язки між особистісною та національною ідентичністю, можливе справжнє розкриття духовного потенціалу людини як носія високих культурних сенсів.

Варто зауважити, що самосвідомість та самореалізація особистості в сучасному філософському дискурсі постають як полівалентні феномени, що функціонують на перетині онтологічного, гносеологічного та аксіологічного вимірів. Зокрема, в парадигмах постструктуралізму та феноменологічної герменевтики самосвідомість втрачає свою класичну субстанційність, натомість реконструюється як динамічний конструкт, що кристалізується в інтерсуб'єктивних контекстах через рефлексивне самоозначення суб'єкта у просторі символічного [4]. Самоідентифікація тут постає не як даність, а як процес перманентного оновлення, вкорінений у дискурсивних практиках і владних диспозитивах, що детермінують горизонти можливої самореалізації. У постметафізичному контексті мислення, репрезентованому працями Ю. Габермаса, Ж. Делеза та А. Бадью, самореалізація вже не корелює з телеологічно зумовленим проектом індивідуального розвитку, а радше фіксується як перформативна експлікація множинності ідентичностей, ускладнена трансгресивними формами суб'єктивування [14]. Тут аксіоматичним стає розуміння особистості як події - емерджентної конфігурації, що постає на тлі антропологічної контингентності та радикальної відкритості. Відтак, самореалізація набуває характеру експериментального авто-онтологічного акту, де потенція особистості реалізується в межах проекційної уяви та креативної автоінсценізації.

Філософська герменевтика, особливо у версіях Г.-Г. Гадамера та П. Рікьора, підкреслює наративну структуру самосвідомості як інтегруючого чинника суб'єктивного досвіду. Самоусвідомлення постає як герменевтичне коло, де осмислення власного життєвого проекту відбувається в діалозі з культурними смислами, текстуальними архетипами та соціокультурними інтенціями. Самореалізація, у свою чергу, постає як герменевтична праця над собою, процес постійного переформулювання ідентичності через переосмислення наративної структури власного буття, в контексті якого особистість водночас є інтерпретатором і текстом [9]. У межах екзистенціального дискурсу (Ж.-П. Сартр, К. Ясперс, А. Камю), самосвідомість не редукується до інтелектуального акту рефлексії, а онтологізується як акт свободи, що передбачає рішуче прийняття відповідальності за онтологічну непередбачуваність буття [19].

Самореалізація трактується тут як автентична екзистенційна практика, спрямована на афірмацію унікальності буття-до-смерті, що вимагає онтологічної мужності та самотрансценденції. Особистість постає як екзистенційно відкритий горизонт, у якому свобода не є засобом, а засадничою сутністю суб'єкта.

Зрештою, у контексті трансцендентального конструктивізму та постгуманістичної думки (М. Фуко, Д. Гаравей), самосвідомість дедалі більше осмислюється як симбіотичне утворення, вкорінене у взаємодії біологічного, техногенного та семіотичного [3]. Самореалізація більше не є прерогативою автономного суб'єкта, а стає поліцентричним і процесуальним феноменом, що артикулюється на межі тілесного, цифрового та когнітивного. Особистість, у такому вимірі, постає як динамічний вектор самоздійснення, що розгортається у множинності гібридних форм суб'єктності, позначених кіберальною анатомією новочасного досвіду (табл. 2).

Таблиця 2. Порівняльно-аналітична репрезентація концептів самосвідомості та самореалізації особистості у межах ключових посткласичних філософських парадигм

Філософська парадигма	Концепт самосвідомості	Концепт самореалізації
Постструктуралізм / Деконструкція	Самосвідомість як деконсолідований, фрагментарний дискурсивний продукт; ідентичність мислиться як ефемерна, контингентна конструкція.	Самореалізація трактується як процес безперервного самовислизання; перформативний акт, що підважує метафізичні ґрунти стабільного «Я».
Герменевтична феноменологія	Рефлексивно-інтерпретативна структура наративної суб'єктивності; свідомість постає як текст, що сам себе читає і тлумачить у горизонті історичної фактичності.	Самореалізація як герменевтичний жест саморозуміння, що здійснюється в горизонті традиції через діалог із культурно-ціннісним ландшафтом.
Екзистенціалізм / Онтологічний персоналізм	Самосвідомість як афірмація онтологічної свободи в ситуації абсурду та екзистенційної розірваності.	Самореалізація є актом радикального самоствердження у світі без апіорних сенсів; проєкт буття-до-смерті як вищий вияв самотрансценденції.
Постгуманізм / Трансгуманістичний плюралізм	Самосвідомість дестабілізується як біо-техно-семіотичний гібрид; особистість - результат інтеракцій між людським, штучним та тваринним.	Самореалізація як симбіотична еволюція множинних ідентичностей у межах технокультурної сингулярності; гетерогенність - нова норма онтології.
Трансцендентальний конструктивізм	Свідомість як конструкція, що аперцептивно фільтрує реальність, конституюючи апіорні умови феноменальної ідентичності.	Самореалізація - як телеономічне втілення категоріальної автотелеології, що формується в межах імпліцитного ноуменального горизонту.

Джерело: розроблено автором за даними, наведеними у [3; 4; 9; 14; 19].

На наш погляд, самосвідомість як феномен суб'єктивної рефлексії індивіда виступає вищим шаблоном інтроспективного пізнання, котре не обмежується лише емпіричним самоспостереженням, а трансцендує до метарівня онтологічного усвідомлення себе як автотелічного суб'єкта. У цьому контексті самосвідомість постає як діалектичне поєднання інтенційності свідомості та рефлексивного акту самоінтерпретації, що детермінує конституцію Я-образу в структурі ментального простору особистості [13]. Саме через інтеріоризацію зовнішніх соціокультурних смислів індивід поступово реконфігурує власну ідентичність у межах когнітивно-афективної цілісності. Натомість, самореалізація, як екзистенційно обумовлений процес індивідуальної актуалізації потенцій, репрезентує не лише прагнення до досягнення нормативного ідеалу, а й герменевтичний акт постійного переозначення власного буття в координатах мінливої соціальної реальності [7]. Вона набуває форми перманентного самоперевершення через інтенціональне зусилля суб'єкта, що здійснюється в межах онтогенетичної динаміки особистісного зростання. Тим самим самореалізація не редукується до банального успіху чи зовнішньої адаптації, а набуває характеристики внутрішньої екзистенційної автентичності, що супроводжується феноменом етичного самозобов'язання перед власною сутнісною програмою буття.

Взаємозумовленість самосвідомості й самореалізації виявляється в тому, що перша конститує підґрунтя для другої, адже без інтегрованого й стабільного Я-конструкту неможливе цілісне втілення потенційних екзистенціалів суб'єкта [15]. Водночас самореалізація рефлексує самосвідомість, актуалізуючи її в конкретних формах діяльності, самопроекування та етичної відповідальності. Такий дуалістично-інтегративний підхід дозволяє осмислити дану дихотомію не як суперечність, а як синергійну єдність, що формує цілісний антропологічний дискурс у межах сучасної персоналістичної парадигми.

6. Висновки

Самосвідомість, як феномен онтологічного самовизначення суб'єкта, постає не лише передумовою, але й детермінантою процесів індивідуалізації, що уможливають становлення особистісного ядра у полі антропологічного існування. Вона є внутрішньо рефлексивною інстанцією, котра не просто конститує «Я» як феномен, а й занурює його у складну інтерсуб'єктивну мережу значень, де кожен акт усвідомлення себе супроводжується герменевтичним зусиллям витлумачення власної екзистенційної позиції. Самореалізація, у свою чергу, не може бути редукована до утилітарного досягнення зовнішніх цілей чи адаптації до соціуму; вона розгортається як динаміка екзистенційного розкриття внутрішнього потенціалу, що вимагає не лише напруги волі, а й етичного самопоходання, через яке суб'єкт долає інерційність власної буденності. Це не просто рух до ідеалу, а радше - парадоксальна гра між власною обмеженістю та відкритістю до трансценденції.

У цьому контексті самосвідомість й самореалізація являють собою дуальну структуру, в якій рефлексивне самозаглиблення стає передумовою для проєкції особистості у майбутнє як у смислову перспективу, що постійно виводить суб'єкта за межі актуального буття. Вони не ізолюються в межах психофізичної індивідуальності, а формують онтичну матрицю, де особистість вкорінюється у світ не як об'єкт, а як суб'єкт ціннісного творення.

Перспективи подальших досліджень доцільно спрямувати у бік міждисциплінарного аналізу онтологічних основ самосвідомості в умовах цифрової трансформації людського буття, а також вивчення самореалізації як процесу культурно зумовленої афірмації особистості в добу постмодерної фрагментації ідентичності. Особливо актуальними є філософсько-антропологічні студії, що дозволяють виявити межові стани та внутрішні апорії сучасного суб'єкта.

References

1. Afanasenko, V., Komar, T., & Syniuk, N. (2021). Sutnist i rozvytok samosvidomosti iak osnova produktyvno-dialnoho samozdiisnennia osobystosti [The essence and development of self-consciousness as the basis of productive and active self-fulfillment of personality]. *Psychology Travelogs*, (2), 5–16. <https://doi.org/10.31891/PT-2021-2-1> (in Ukrainian)
2. Antonopoulou, H. (2024). The value of emotional intelligence: Self-awareness, self-regulation, motivation, and empathy as key components. *Technium Education and Humanities*, (8), 78–92. <https://doi.org/10.47577/teh.v8i.9719>
3. Bissell, R., & Kolhatkar, V. (2023). *Modernizing Aristotle's ethics: Toward a new art and science of self-actualization*. Ethics International Press.
4. Compton, W. C. (2024). Self-actualization myths: What did Maslow really say? *Journal of Humanistic Psychology*, 64(5), 743–760. <https://doi.org/10.1177/0022167818761929>
5. Frankl, V. (1979). *The unheard cry for meaning: Psychotherapy and humanism*. Simon and Schuster. <https://archive.org/details/unheardcryforme00fran/page/n5/mode/2up>
6. Fromm, E. (1947). *Man for himself: An inquiry into the psychology of ethics* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315009827>
7. Ghani, H. A., & Ahmad, N. (2023). Self-awareness: Significance & developmental techniques – A study of the primeval foundation for social, spiritual, and professional success from a Quranic perspective. *International Research Journal on Islamic Studies*, 5(1), 15–27. <https://doi.org/10.54262/irjis.05.01.e02>
8. Giananti, A. (2021). I know how I know: Perception, self-awareness, self-knowledge. *Synthese*, 198(11), 10355–10375. <https://doi.org/10.1007/s11229-020-02726-9>
9. Gordon, S. (2023). Self-actualization. *The mind-brain continuum: Psychoneuroendocrinology* (pp. 73–93). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-10059-8_5

10. Hegel, G. W. F. (2019). *Phenomenology of spirit*. University of Notre Dame Press. https://books.google.com.ua/books?id=VuvfwgEACAAJ&printsec=front_cover&redir_esc=y
11. Ishchenko, Y. O. (2020). Pierre Nohr's concept of "places of memory" in the context of research on collective memory. *Issues of Cultural Studies*, (36), 49–59. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.36.2020.221044>
12. Jaspers, K. (2021). *The origin and goal of history*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003133674>
13. Kazanjian, C. J. (2022). Mindfulness diligence: Supporting the culturally relative self-actualization processes of diverse groups of youth. *The Humanistic Psychologist*, 50(2), 234–255. <https://doi.org/10.1037/hum0000192>
14. Kudryavtseva, E., Kuzminov, R., & Plyaskina, O. (2023). Pyramid of self-actualization as a lifelong learning model. *EDULEARN23 Proceedings* (pp. 1107–1112). IATED. <https://doi.org/10.21125/edulearn.2023.0379>
15. Marpaung, I. A., et al. (2024). The influence of self-actualization and personality type on organizational behavior and employee performance. *Review: Journal of Multidisciplinary in Social Sciences*, 1(2), 16–24. <https://doi.org/10.59422/rjmss.v1i02.240>
16. Maslow, A. H. (2019). *Motivation and personality*. Prabhat Prakashan. <https://archive.org/details/motivation-and-personality-a.-h.-maslow>
17. Peacocke, C. (2023). Mental action and self-awareness (I). In B. McLaughlin & J. Cohen (Eds.), *Contemporary debates in philosophy of mind* (pp. 341–358). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781394259847.ch20>
18. Price Mason, K. (2021). Leveraging self-awareness & self-actualization to maximize outcomes. In B. E. Winston (Ed.), *Transparent and authentic leadership. Christian faith perspectives in leadership and business* (pp. 1–15). Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-61996-1_1
19. Sakorkar, S. (2022). Self-awareness. In L. Iyer & S. Ramamoorthy (Eds.), *T-Group Facilitation: Theory and Practice of Applied Behavioural Science* (1st ed.). Routledge India. <https://doi.org/10.4324/9781003276852>
20. Schultz, A. R. (2024). Messages in the medium: Modernism and self-awareness in the digital age. *Educational Theory*, 74(6), 803–821. <https://doi.org/10.1111/edth.12672>
21. Waterman, A. S. (2024). Self-actualization. In F. Maggino (Ed.), *Encyclopedia of quality of life and well-being research* (pp. 6218–6221). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-17299-1_2626